

УДК 172.4

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i33.1057>

М. О. Петренко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2506-5305>

кандидат філософських наук,

асистент кафедри філософії, культурології та інформаційної діяльності

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

СУЧАСНІ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ДИСКУРСИ

Початок нового століття ознаменований рядом знакових подій, які вплинули на економічний, політичний, соціальний і гуманітарний розвиток суспільства загалом, а також на сучасний дискурс щодо загальнолюдських морально-етичних норм, розуміння свободи, рівності, людської гідності та відповідальності. Події Другої світової війни стали точкою відліку новітнього розуміння не тільки наявності, а і жорсткого дотримання традиційних загальнолюдських морально-етичних норм, що формуються у рамках демократичних цінностей, сформованих ліберальною східноєвропейською цивілізацією й ідей ринкової економіки, а також посилення ролі людської гідності, толерантності та відповідальності як за особисті вчинки, так і колективні, адже ніхто не зміг пояснити як культурні, освічені люди зі столітніми традиціями демократії стали причетними до масового знищення мільйонів людей і геноциду цілих народів. Світ був шокований наслідками. За таких обставин починає формуватися сучасний морально-етичний стан людини. Це сприяє прискоренню законодавчого унормування природного права у частині моралі й етики та зміні парадигми духовного над матеріальним. Так, після Другої світової війни питанням свободи (особистої та колективної), рівності, людської гідності та цінностей належить чільне місце у конституціях багатьох країн світу, міжнародних правових документах.

Наступним викликом для моралі й етики став перехід суспільства на новий етап цивілізаційного розвитку до інформаційного, постмодерного суспільства. І йдеться про те, що рушійною силою формування нових, гуманних морально-етичних принципів, а також понять свободи, рівності, гідності та відповідальності постали не гармати та тортури, а науково-технічний прогрес разом із цифровою та промисловою революціями. Суспільство отримало віртуальну реальність, глобальний світ, іншого сенсу для людського буття набули такі фактори, як час, простір і відстань, а також поділ життєвого світу на близький і далекий. Саме віртуальна реальність, особливо у соціальних мережах і соціальних медіа, робить людину повністю відкритою для усіх інших. Особливо це стосується тих, хто повністю викладає своє особисте життя у соціальні мережі.

Подальший розвиток суспільства супроводжувався значним впливом і тиском на довкілля, екологію планети загалом, втручанням у генетику людини, що породило нові виклики у контексті колективної відповідальності, де мораль та етика стають головною рушійною силою змін людства перед обличчям техногенних небезпек. Необхідно відзначити усвідомлення людством масштабів заподіяного, а ось подальший розвиток штучного інтелекту, Інтернету речей, поєднання людини та роботів ще тільки входить у широкий вжиток, тому поки що залишається «terra incognita». Отже, йдеться про важливі морально-етичні виклики вже на порозі нового XXI століття, на теренах якого нам потрібна «критична відповідальність», як наголошує відомий німецький філософ Е. Тугендхат. Ця теза набуває подальшого розвитку й у вітчизняній філософській думці останніх років. Зокрема, Є. Бистрицький зазначає, що «бути відповідальним, підказує нам та іншим досвід гібридної війни, – це бути відповідальним за збереження автентичності не тільки (і не стільки) власного життя, а й життєвого світу, до якого ти належиш і без якого твоє життя втрачає власний сенс» [1, с. 121].

Аналіз основних публікацій свідчить про те, що питання моралі, етики, загальнолюдських морально-етичних норм, свободи, рівності, відповідальності та людської гідності є актуальними й сьогодні, а тому їх аналізом займається багато сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких можна виокремити праці: К.-О. Апеля, Г. Арендт, Дж. Агамбена, Є. Бистрицького, Ю. Габермаса, Н. Гартмана, А. Гонета, О. Дробницького, Г. Йонаса, О. Йосипенко, В. Ляха, К. Маєр-Абіха, Х. Мьолерса, Л. Ситніченко, Ч. Тейлора, М. Шелера, В. Франкла, Ф. Фукуями тощо.

Незважаючи на широкий спектр проведених досліджень, питання сучасних морально-етичних викликів, їх найістотніших соціокультурних засад та осмислення цієї проблеми у сучасній філософії потребує подальшого аналізу і тому є **предметом** статті.

Метою статті є дослідження сучасних морально-етичних норм і цінностей, їх соціокультурних засад і філософських осягнень.

Методи дослідження, використані у процесі написання статті, передбачають застосування

загальнонаукових та емпіричних прийомів, що ґрунтуються на системному підході. Крім цього, у процесі роботи застосовувалися такі загальні методи досліджень, як узагальнення та порівняння. Внаслідок проведеного аналізу визначено основне коло питань, які виникають у рамках дослідження сучасних морально-етичних викликів.

Виклад основного матеріалу. Певним переломним моментом для людства стала Друга світова війна, події якої мали трагічні наслідки для людства, коли, окрім військових, було фізично знищено, покалічено та фізично і морально спустошено десятки мільйонів мирного населення. Трагічність і жахливість ситуації полягає у тому, що усе це відбувалося на теренах країн із розвинутою демократією, ліберальними поглядами на життя, давніми культурними, політичними традиціями верховенства права, дотримання прав і свобод громадян, класичною філософською школою тощо. Прихід фашизму та тоталітаризму відбувся на основі демократичних виборів, які дали змогу прийти до Рейхстагу відповідній політичній силі. Подальше встановлення тоталітарного режиму разом із репресіями та концепцією верховенства однієї нації не отримало відсічі та супротиву як із боку прогресивної еліти Європи, так і самих громадян, але не можна говорити, що з першого дня у владі нова політична сила почала показувати свій «темний» бік, адже будь-яка влада свої дії аргументує тільки позитивними намірами та бажанням робити добро для громадян. Вказане стосується усіх типів влади. Навіть найкривавіші диктатори робили усе заради блага всіх громадян.

Осмыслити ці складні, актуальні і для сьогодення процеси допомагають філософські праці, які набувають класичного сенсу. Спиратися на них стає плідною інтелектуальною стратегією, котра допомагає зрозуміти і новітні морально-етичні виклики. Варто розгорнути далі думку про те, що «трагічні події нашого сучасного буття, що трапилися з нами через багато років після ухвалення Декларації, примусили зрозуміти, що моральне, людяне ставлення людей одне до одного вимагає особливих, виплеканих чеснот, передусім – чуття справедливості та поваги до людської гідності» [7, с. 280].

Ґрунтовно досліджує тоталітарні режими на прикладі фашизму та комунізму Х. Аренд. На її погляд, однією із причин виникнення останніх є високий рівень патерналізму в тоталітарних режимах, коли держава розподіляє блага та ресурси на підставі морально-етичної мотивації, що зрештою призводить до монополізації влади, незалежно від її гасел. Так, фашизм будував імперію для однієї нації, комунізм – для одного класу (робітників і селян) без прив'язки до національних кордонів. Ніхто не говорить про те, що названі режими від-

хиляли загальнолюдські морально-етичні норми або питання свободи, рівності, людської гідності. Просто робився акцент на способах досягнення цілей, політичній потребі виходити за певні рамки тощо. Як відзначає М. Гартман: «Занадто вузький ціннісний погляд <...> завжди є серйозною небезпекою для довіри, а результатами бувають <...> навіть партійне сприйняття життя, моральна зіпсованість і схематизація, духовна уніфікація», які «у подальшому житті <...> рідко виправляються» [2, с. 112]. Проблемою є те, що самі по собі люди, котрі формували державну політику та реалізовували її, були не якимись «богами пітьми» та/або монстрами, а на вигляд простими людьми зі своїм світоглядом, морально-етичними якостями й у повсякденному житті не відрізнялися від інших людей. На цьому наголошувала Х. Аренд у своїх дослідженнях постатей вождів фашизму. Так, дивлячись на хроніки, на яких відпочивають вожді, їхнє спілкування з оточуючими (жінками, дітьми) не можна повірити, що вони були причетні до страшних катувань і геноциду цілих народів. Цю думку ми знаходимо й у М. Гартмана: «Ніхто не робить зла заради самого зла; кожному завжди подумки уявляється благо, до якого він прагне», а тому «помилитися він може лише ув тому, що вважати добрим» [2, с. 103]. Тобто страшні вчинки проти людства робляться заради гарної ідеї руками звичайних людей, котрі до отримання влади жили спільно, поруч зі своїми майбутніми жертвами.

Можна говорити про катастрофу довоєнної практичної філософії, яка не змогла виробити дієвих механізмів протидії поєднанню тоталітаризму та фашизму. Певну межу можна підвести словами В. Франкла про те, що «моральна криза – криза сенсу, криза відповідальності – це розплата за теорію та практику виховання людей-«гвинтиків»» [9, с.6]. За що людство і заплатило високу ціну за післявоєнне формування відповідних запобіжників не повторення подій Другої світової війни, але, на жаль, не можна говорити, що цього було повністю досягнуто. Так, за останні десятиліття у різних куточках світу відбувалися конфлікти, де страждало мирне населення через порушення засадничих, задекларованих повоєнним людством прав і свобод – свободи, рівності, людської гідності та її визнання, але і тут є певні позитивні зрушення, пов'язані із сучасним розвитком цифрових технологій і комунікацій, коли суспільство щільно стежить за усіма діями політиків, громадських діячів, формуванням і реалізацією державної політики загалом. Сьогодні широкі верстви населення (більшість) можуть споглядати за правлячою елітою та публічними особами (меншістю) і припиняти/попереджати будь-які спроби здійснювати вчинки, які суперечать не тільки адміністративному та/або кримінальному праву, а і природньому, морально-етичному праву, яким

регламентуються і питання загальнолюдських морально-етичних норм, моралі, людської гідності та відповідальності.

Сучасний етап цивілізаційного розвитку суспільства відрізняється від усіх попередніх швидкістю наявних змін, які відбуваються. Насправді на очах одного покоління відбувся перехід від старого до нового етапу цивілізаційного розвитку суспільства, що отримав назву інформаційного суспільства, яке котре пройшло декілька підетапів свого розвитку, які продовжують відбуватися і надалі, в рамках яких людство переходить до наступного – постінформаційного або постеконічного етапу свого розвитку. За таких умов трансформується весь життєвий світ людини, її взаємовідносини, а найголовніше, її морально-етичний стан і соціально-гуманітарний простір.

Вказане набуває глобальних масштабів і залучає в нові комунікативні та інформаційні процеси практично усі країни, незалежно від форми правління та політичного устрою. Істотно впливає на мораль та етику людини витіснення традиційного, фізичного простору простором віртуальним. Прикладом такого стану речей є стрімкий розвиток соціальних мереж і соціальних медіа. Якщо раніше у кожної людини було особисте (інтимне) життя, з яким вона неохоче ділилася з незнайомими людьми (виставляла назагал), то сьогодні ситуація змінилася корінним чином. Так, постійно зростає кількість користувачів соціальних мереж і медіа, де прості люди викладають світлинки свого особистого, навіть інтимного життя практично у режимі реального часу. Аналогічна ситуація відбувається і з публічними людьми (політиками, діячами спорту, культури та науки), котрі також опинилися під пильним наглядом суспільства. З одного боку це мобілізує та застерігає від певних вчинків, висловів та інших дій, адже воно миттєво потрапить у глобальну мережу і стане відомим загалу. З іншого боку, людина стає вразливою від певного колективного боулінгу, нав'язування цінностей навіть у тих сферах, які традиційно вважали «недоторканими». Крім того, широке розповсюдження певної інформації про людину (фото-, відео-, аудіо- файли) робить її «героем» і впізнаною постаттю, що не завжди йде на користь цій людині. Про що свого часу писав популярний нині М. Шелер: «Всяка правильність чи хибність і перекрученість мого способу життя визначатиметься тим, чи є об'єктивно правильний порядок цих рухів моєї любові та ненависті, прихильності та неприхильності, всіх моїх інтересів до речей цього світу і чи можу я зафіксувати у своїй душі цей «ordo amoris»» [11]. А яким актуальним постає визначення особливостей сучасного життя вже цитованим вище класиком етичної думки М. Гартманом: «Життя сьогоднішньої людини не сприяє заглибленню. Воно позбавлене спокою та спогля-

дальності, це життя невтомності та поспіху, змагання без мети та роздумів. Хто одну мить просто-яв спокійно – через секунду вже запізнився. І як вимоги зовнішнього життя, так проносяться і враження, переживання, сенсації. Ми завжди виглядаємо найновіше, щоразу нами править останнє, а передостаннє забувається навіть раніше, ніж воно буде по-справжньому побачене, не кажучи вже – зрозуміле. Ми живемо від сенсації до сенсації. І в гонитві за сенсаційним наше проникнення втрачає глибину, наше ціннісне почуття притуплюється» [2, с. 99]. Постійне прискорення темпів життя формує у людини ілюзорність фізичного буття як певної низки яскравих спалахів із подій, символів та образів. Яскравості та швидкості додають цифрові технології, інформатизація та подальша віртуалізація простору, де переважно перебуває людина. Як наголошує М. Шелер, «існувати (da zu sein) у формі спільного життя, [спільного] діяння, вірування, надії, освіти, бути і бути цінними один для одного – адже це ж частина загальнозначущого призначення будь-якої кінцевої духовної істоти: тобто, оскільки індивідуальне призначення теж має сутнісну природу, то (кожна [людина] і є для себе самої тим особливим випадком, який дозволяє їй зрозуміти, що таке призначення є у кожного), кожен також відповідає за розуміння і здійснення свого індивідуального призначення», а тому «ідея індивідуального призначення аж ніяк не виключає, а, навпаки, включає взаємну солідарність відповідальності у провині та заслугах з боку моральних суб'єктів» [11].

Так, перелік питань, які потребують сучасної солідарної відповідальності, постійно збільшується на фоні нових проблем, які постають перед людством. Необхідно зважати на те, що переважна більшість сучасних глобальних проблем продукується самою людиною (своєю діяльністю та/або бездіяльністю), а тому, як відзначає В. Франкл, «незважаючи на нашу віру в людський потенціал людини, ми не повинні заплющувати очі на те, що людяні люди є і, можливо, завжди залишатимуться меншістю, але саме тому кожен із нас відчуває виклик приєднатися до цієї меншості. Справи погані, але вони стануть ще гіршими, якщо ми не робитимемо все, що нам по силі, щоб покращити їх» [12, с. 83–84]. Сьогодні людство можна умовно поділити на дві частини – одна частина пливе за течією і споглядає за тим, що відбувається навколо неї і з нею, а інша частина бере активну участь у суспільно-важливих спільних справах. Так, «Сучасність зіткнулася із проблемою, котру сама і породила. Молодь нехтує такими поняттями, як шляхетність, вихованість, людяність і дедалі більшого значення віддає тому, в якому магазині купити ту чи іншу річ, чи їх телефон не втратив своєї привабливості, чи їх ноутбук відповідає всім вимогам сучасних ІТ-технологій?! І, як би це не

прикро звучало, малу частку уваги приділяють вихованню, умінню спілкуватися, презентувати себе як особистість» [5]. З іншого боку, сучасному суспільству властива висока громадянська активність тієї частини людства, котра не ховається у своїй мушлі, а бореться із несправедливістю, обстоює свої права й активно допомагає іншим, а тому «благодійність, волонтерство – це ті види громадської діяльності, які будуються на моральних принципах, поглядах людей, котрі присвячують їй свій вільний час, а інколи і своє життя» [5].

Отже, сьогодні «в умовах глобалізації зростає нормативно-регулятивний вплив соціальної моралі та ціннісно-символічних орієнтацій культури», коли сенс буття «полягає у збереженні гуманістичних основ співробітництва та розвитку практик громадянського гуманізму, розширенні змісту таких системоутворюючих базових цінностей сталого розвитку, як відповідальність, справедливість і субсидіарність» [6, с. 83]. До цього можна лише додати, що сучасний етап розвитку людства підносить ці компетентності та якості до рівня колективу, суспільства загалом, а тому вони трансформуються у колективну відповідальність, чесний розподіл благ і справедливе ставлення до всіх. Так, відомий теоретик у царині етики та філософії моралі О. Дробницький звертає увагу на те, що сьогодні основним дискурсом є не «прогрес чи регрес моральності», а те, «наскільки моральна дієздатність людини відповідає тим завданням, які об'єктивно породжені колосальними виробничими і пізнавальними можливостями суспільства», коли на перше місце виходять «питання історичної відповідальності людини, її здатності опанувати ситуацію, що склалась, а не просто її «внутрішньої» моральності як такої» [3, с. 326]. Так, людина дедалі активніше починає впливати не тільки на довкілля, екологію цілої планети, а навіть на саму себе через людський генетичний код, що збільшує відповідальність як за власні рішення і вчинки, так і за колективні рішення та вчинки, які повною мірою визначаються більшою мірою морально-етичним станом людини та суспільства. За таких умов людина дедалі більше стає обтяженою відповідальністю за прийняті рішення та результати їх впровадження. Інструментом виступають поширення знань і технології (завдяки яким можна знищити сотні тисяч людей), якими оволодіває все більше коло зацікавлених акторів. Йдеться не тільки про політичну, а і про виробничу складову частини. Насамперед це цифровізація та віртуалізація процесів моніторингу й управління на відстані об'єктами критичної інфраструктури. Наступною йде генна інженерія, біотехнології та вірусологія. Так, багато мирних технологій, потрапивши у «погані руки» можуть наробити горя. Певною мірою прикладом може виступати пандемія поширення коро-

навірусу, коли невідомий людству вірус за лічені місяці поширився на всю планету і під загрозою опинилася значна кількість населення. Тобто до людства приходять розуміння крихкості сучасного світу і збільшення рівня залежності через діяльність та/або бездіяльність самої людини. Насамперед необхідно враховувати відповідальність політичної еліти та публічних осіб за формування відповідної політики (прийняття рішень і їх реалізацію), а також її реалізацію разом із простими виконавцями, котрі виконують безпосередні професійні обов'язки. Такий стан речей пов'язаний із тим, що «сенс життя – морально-світоглядне уявлення людини, за яким вона зіставляє себе і свої вчинки з найвищими цінностями, ідеалом, виправдовується перед собою та іншими; реальна змістовність життя людини, яка відповідає названому уявленню» [8, с. 338]. Це потребує розвитку критичного мислення для набуття високого рівня відповідальності за вчинки не тільки перед самим собою, а й перед усім людством, а саме індивідуальної та колективної, адже «людина як ключова ланка у становленні світобуття має виокремити для себе місце, роль таким поняттям, як мораль, етика, моральні цінності, підносячи їх над власним егоїзмом» [5], а також колективним, коли колективні дії можуть йти всупереч із персональним душевним покликанням.

Саме ці процеси та новітні морально-етичні виклики намагається осмислити сучасна філософія. Відомий німецький філософ, учень і послідовник Ю. Габермаса А. Гонет в одній зі своїх останніх ґрунтовних праць про право на свободу намагається окреслити засади та принципи демократичної моральності (Honneth), надати філософії практичного, морально-етичного, світоглядного статусу. Досліджена добре знаним в Україні Ф. Фукуямою потреба у гідності, яка дійсно допоможе покращити функціонування демократичних засад і моральних принципів сучасного суспільства, спирається на необхідність вирішення такого завдання: «Включити менші групи у більше ціле, на основі якого може формуватися довіра і громадянська свідомість» [10, с. 157]. Ця слухна ідея доповнюється актуальним теоретично і практично (за доби пандемії та кліматичної кризи) осмисленням взаємин індивідуальної та колективної свободи. Саме до цих проблем як суттєвих алгоритмів моральної поведінки сучасної людини звертається Х. Мьолерс і наголошує на тому, що гіпертрофована індивідуальна свобода є помилковою стратегією людської поведінки, адже, на думку автора широко цитованої у Німеччині праці «Ступені свободи», колективна свобода передбачає спільний (суспільний) контекст наших дій, свобода індивідуальна постає, існує як щось атомарне. Якщо ми наполягаємо, як захисники ліберальної теорії, переважно на

індивідуальній свободі, то така позиція нас послаблює, а свобода колективна – підсилює» [14, с. 9]. Лише в межах колективної, заснованої на моральних взаєминах, свободи людина може здолати свої страхи, подолати глобальні небезпеки та виклики.

Висновки. Підсумовуючи сучасні морально-етичні виклики, необхідно зважати на соціокультурні засади у контексті нового філософського дискурсу. Так, відправною точкою нового розуміння свободи, рівності, людської гідності, відповідальності стали події Другої світової війни, коли традиційні (природні) моральні закони набувають ознак правових законів (адміністративного та кримінального права). Таким чином повоєнний світ став більш відкритим, вільним і сповненим сил і бажань будувати нове суспільство, де відповідальність за вчинки буде формуватися новим дискурсом морально-етичних норм, які поширюються у сучасному суспільстві, результатом чого стало формування нових соціокультурних засад розвитку людини та суспільства, завдяки яким значна частина колоній отримала незалежність і суверенітет. Це відображено у подальшому соціокультурному, технічному та технологічному розвитку суспільства. Цей новий етап цивілізаційного розвитку суспільства кардинальним чином відрізняється від попередніх традиційних етапів розвитку, який базується на тому, що інформація виступає як товаром, засобом виробництва, так стратегічним ресурсом. Стрімко з'являються та поширюються світом цифрові комунікаційні технології й інформаційні процеси, які є головними чинниками перетворень. Тобто формування нового суспільства (інформаційного) відбувається разом із трансформаційними процесами появи нового типу людини, її буття та місця у сучасному світі. Найбільш помітними серед усього різноманіття нових технологій і техніки є кібернетичний та/або віртуальний простір, у рамках якого поширюються соціальні мережі та медіа через стрімінг, блогерство, які забирають у людини та виставляють на широкий загал її особисте, інтимне. Наступним важливим фактором впливу на мораль та етику є отримання технологій виробництва зброї масового знищення (атомна, біологічна, кліматична) та втручання в генетичний код не тільки тварин, а і людини. Крім того, людство дедалі інтенсивніше почало втручатися у природні процеси, екологію та навколишнє середовище, що несе у собі високий рівень колективної відповідності,

моралі й етиці, адже людство дійшло до тієї межі, коли може фізично знищити себе повністю.

У таких умовах потрібно зважати як на індивідуальний (особистісний) рівень моралі й етики, так і на суспільні рівні, бо тільки спільними зусиллями людство може зберегти себе як вид на планеті Земля і саму Землю. Ось чому людині необхідно виходити «зі своєї мушлі» й енергійно включатися у колективну роботу над подоланням сучасних викликів.

З огляду на подальший розвиток суспільства питання проблем людської гідності потребуватиме подальших розвідок.

Література

1. Бистрицький Є. Глобалізація, комунікація і культура. *Комунікація і культура в глобальному світі*. Київ : Дух і Літера, 2020. С. 19–144.
2. Гартман Н. Этика. перевод А. Б. Глаголев, Санкт-Петербург : Издательство «Владимир Даль», 2002. 707 с.
3. Дробницький О.Г. Понятие морали. Москва : Наука. 1974. 388 с.
4. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. А Ермоленка, В. Ермоленка. Київ : Лібра, 2001. 400 с.
5. Моральні виклики сучасного світу. URL: <http://www.etica.in.ua/moral-ni-vikliki-suchasnogo-svitu/>.
6. Середюк Н. Цінніно-нормативні засади в умовах глобалізації. *Соціально-комунікаційні проблеми сучасного мультикультурного суспільства*. С. 75–84.
7. Ситніченко Л. До проблеми моральних засад справедливого суспільства: виклики постмодерну. *Соціокультурні та теоретичні засади постмодерну*. Київ : Інститут філософії НАН України, 2017. С. 243–309.
8. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
9. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник / пер. с англ. и нем. ; общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева ; вст. ст. Д.А. Леонтьева. Москва : Прогресс, 1990. 368 с.
10. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності і політика скривдженості. Київ : Наш формат. 2020. 192 с.
11. Шелер М. Нормативное и дескриптивное значение «ORDO AMORIS». 1914. URL: http://anthropology.rchgi.spb.ru/sheler/sheler_s.html.
12. Frankl V.E. The unconscious god. N.Y.: Washington Square Press, 1985, p.70.
13. Honneth A. Das Recht der Freiheit. Grundriß einer demokratischen Sittlichkeit. Berlin, Suhrkamp, 2011. 628 p.
14. Möllers Chr. Freiheitsgrade. Elemente einer liberalen politischen Mechanik, Berlin, 2020. Suhrkamp, 384 p.

Анотація

Петренко М. О. Сучасні морально-етичні виклики: соціокультурні засади та філософські дискурси. – Стаття.

У статті розглянуто новітні виклики перед людством у морально-етичній системі координат, яким притаманні як персональні, екзистенційні, так і суспільні, глобальні виміри. Відзначено, що за останнє століття відбувалася значна кількість знакових подій, які істотно вплинули на подальший розвиток суспільства. Навіть освічена Європа зі сталими демократичними традиціями та людськими цінностями недооцінила появу та зміцнення фашизму, котрий розпалив Другу світову війну, що стала наймасовішим і найкривавішим конфліктом минулого століття, через який пройшли десятки мільйонів мирних жителів, заплативши своїм життям за довоєнну байдужість до появи та впровадження у життя антигуманних ідей і принципів.

Повоєнний світ змінив ставлення до відповідальності, толерантності та людської гідності разом зі свободою, рівністю тощо. Насправді світ стрімко трансформувався і ставав демократичнішим, вільнішим, залишаючи позаду традиційні уявлення про людину, її довкілля та глобальний світопорядок. Означені події виявилися справжнім каталізатором бурхливого розвитку усіх сфер суспільства, а прорив у науці та техніці став передумовою появи нового етапу цивілізаційного розвитку суспільства, що отримало назву «постіндустріальне, інформаційне суспільство». Так, цифровізація, інформатизація та масовий перехід суспільства у віртуальний простір, кліматична, екологічна криза вплинули на морально-етичний світ людини, на пошуки життєздатних моральних, ціннісних орієнтирів. Аналіз соціокультурних засад означених пошуків дозволив зробити висновки про те, що соціальні мережі та соціальні медіа створили новий світ, де людина стала особливо вразливою, адже подальший розвиток науки і техніки почав продукувати технології, які можна використовувати як для спасіння людства, так і для його знищення, адже людина, втручаючись у біосферу й екосферу, поставила себе на межу фізичного існування.

Зростає потреба у колективному прийнятті рішень, колективній і персональній свободі та відповідальності, справедливому, гідному людині розподілі ресурсів планети, дієвій субсидіарності, які й осмислює сучасна філософська думка та пропонує важливі, все ще малодосліджені, рецепти подолання моральної, етичної кризи сучасного персонального та суспільного людського буття.

Ключові слова: мораль, етика, гідність, морально-етичні норми, моральний закон, право, визнання самоцінності особистості, особа, права та свободи людини, громадянське суспільство.

Summary

Petrenko M. O. Modern moral and ethical challenges: socio-cultural principles and philosophical discourses. – Article.

The article considers the latest challenges facing humanity in the moral and ethical coordinate system, which is characterized by both personal, existential, and social, global dimensions. It is noted that over the last century there have been a significant number of significant events that have significantly affected the further development of society. Even an educated Europe with enduring democratic traditions and human values underestimated the rise and strengthening of fascism, which fueled World War II, the largest and bloodiest conflict of the last century, through which tens of millions of civilians passed, paying with their lives for pre-war indifference. Life of inhumane ideas and principles.

The post-war world changed attitudes towards responsibility, tolerance, and human dignity, along with freedom, equality and so on. In fact, the world has rapidly transformed and become more democratic, freer, leaving behind traditional ideas about man, his environment and the global world order. These events proved to be a real catalyst for the rapid development of all spheres of society, and the breakthrough in science and technology was a prerequisite for the emergence of a new stage of civilizational development of society, called «post-industrial, information society». Thus, digitalization, informatization, and the mass transition of society into cyberspace, climate, environmental crisis have affected the moral and ethical world of man, the search for viable moral, value guidelines. Analysis of the socio-cultural foundations of these searches led to the conclusion that social networks and social media have created a new world where people have become particularly vulnerable, as further development of science and technology began to produce technologies that can be used to save humanity and destroy it. After all, man, interfering in the biosphere and ecosphere, put himself on the brink of physical existence.

In view of the above, there is a growing need for collective decision-making, collective and personal freedom and responsibility, fair, dignified distribution of planetary resources, effective subsidiarity, which comprehends modern philosophical thought and offers important, still unexplored, recipes for overcoming the moral, ethical crisis personal and social human existence.

Key words: morality, ethics, dignity, moral and ethical norms, moral law, law, recognition of self-worth of personality; person, human rights and freedoms, civil society.